

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj IX.

O sredo 30. maliga serpana (srednoletna) 1851.

List 31.

P i s m o

presvitliga nadvojvoda Jovana Krajnski kmetijski družbi.

24. dan t. m. so presvitli nadvojvoda Janez iz Vordernberga zastran velikiga zbora nemških kmetovavcov in gojzdnarjev, ki bo v Solnimgradu (Salzburg) od 1. do 6. septembra, sledeče pismo kmetijski družbi poslali, katero očitno razglasiti je odbor kmet. družbe sklenil, da sleherni ud pripomore po svoji moči v dogotovljenje tega povabila. Pismo se takole glasi:

„Tukaj Vam pošljem povabilo k 14. zboru nemških kmetovavcov in gojzdnarjev v Solnimgradu. Opomnem Vas, kako dobro bi bilo, ako bi vse tiste kmetijske pridelke, ki jih ima le Vaša dežela, v ta zbor poslali, in da bi se posebno na vse to opomnilo, kar je Krajnski deželi v kmetijstvu posebno lastniga. Predstojništvo imenovanih zbora bo z veliko hvalo vse sprejelo, kar boste takih pridelkov, pisanj in podobšin (modêlov) kmetijskiga orodja poslali v dokaz, da si tudi v Vaši deželi prizadevate, v kmetijstvu vedno bolj napredovati.“

Nadvojvoda Joan s. r.

Ker so častiti odbori kmetijskih podružnic še po posebnih dopisih povabljeni bili, v ti zadevi po svoji moči pripomoči, se ponovi to povabilo s pričujočim pismom svitliga g. nadvojvoda. Kar se bo v razstavo imenovanih zbora namenilo, naj se pošlje zadnji čas do 20. avgusta kmetijskimu odboru v Ljubljano.

Glavni odbor kmetijske družbe v Ljubljani
26. julija 1851.

Pomenki in sklepi

zbora kmetijskiga podružnice Kamniške.

V 27 listu „Novic“ je bil lepo popisani zbor kmetijske podružnice v Kamniku, v katerim se je veliko udov snidilo. Ker se nam važno zdi, vse v tem zboru pogovorjene in sklenjene reči občinstvu razglasiti *), ker bi marsikaka reč sploh posnemanja vredna bila, naznamo ob kratkim imenovane pomenke in sklepe.

1. Neki ud se je pritožil zoper dragino nove živinske soli pri nas, katero znajo goljufni prodajavci tudi s peskam in drugo sodergo zmešati. (Ta pritožba je gotova, in kmetijska družba se je ravno zavolj tega že davnej na ministerstvo kmetijstva z odkritoserčno prošnjo obrnila: naj bi se živinska sol — toliko potrebna za povzdigo živinoreje — v vsih deželah našiga cesarstva po eni niski ceni prodajala, in v takih prodajavnicah, da se ne bo treba goljufne mešanice bati. Ministerstvo kmetijstva vselej pripravljeno, kar koli je v njegovi moči, potrebam kmetijstva zadostiti, je

*) Iz naznanila, ki ga je častiti odbor podružnice glavnim odboru kmet. družbe poslal. Vred.

te dni družbi pisalo: ali bi ne mōgla in ne hotla ona sama prodajo živinske in gnojivne soli prevzeti? Družba je odgovorila, da je v prid kmetijstvu pripravljana, to prodajo prevzeti. Pričakovati smemo, da bomo živinsko sol po niski ceni dobili. Scer pa še povēmo, da prava živinska sol ima v 1 centu 97 funtov čiste soli, in le poldrugi funt oglja in ravno toliko encianove ali pelinove štupe. Vred.)

2. Večina zbranih udov je nasvetovala sejanje laške detelje (Incarnatkleee), zato, ker na ravno tisti njivi, kjer se je ta detelja pridelala, se še lahko proso seje. Letas je bil ta pridelk v teh krajih prav obilen. (V „Novicah“ smo že pred več leti priporočevali laško deteljo; ona da obilo zelene (frišne) klaje, ki se posebno molznim kravam prileže; ne prizadene veliko dela; da dvojni pridelk na ravno tisti njivi, katero zlo očisti; scer ni tako nevarna za klajo, kot navadna zelena detelja. Seje se tudi med ajdo, in se z ajdo vkup zavleče; o spomladi se kosí. Vred.)

3. Zavolj naše navadne (štajarske) detelje so bile skušnje na znanje dane, da je veliko bolje, ako se prvo léto trikrat ne kosí.

4. Ker je gotovo, da zavolj vzdignjeniga cola na Horvaški in Ogerski meji se bo veliko več žita in bolj po ceni v naše kraje vozilo, se tedaj prihodnjič ne bo splačevalo, le žita pridelovati, ampak bolje bo kazalo zraven žita živinske klaje obilniši pridelovati za rejo živine, ker bo živinoreja več dobička vergla.

(Konec sledí.)

Naš vék in pa gosence.

(Dalje.)

Med gosencejedci naše dežele sta kraljiček (Zaunkönig) in stéržek (Goldhännchen) nar imenitniši.

Začuditi se je, koliko kraljiček, zraven stéržka nar manjši ptičica v Evropi, gosenc in drugih merčesov polovi in v svoje gnjezdo znese; naravoznanci so zapazili, da po 500- in še večkrat na dan svojim mladim živeža prinese, ki vedno cverčkajo in svoje kljunčike odperete deržijo, da bi jih stari kermili, ker skorej nikdar prav siti niso in hitro prebavljajo. Dve rodovini teh ptičkov celi vert gosenc očistite; zatoorej imajo v deželah, kjer se ljudje s sadjorejo pridno pečajo, tega ptička jako v časti ter mu na drevesa male tičnice iz dilic narejene postavijo, v ktere kraljiček rad svoje gnjezdo naredí, ker tako svoje mlade roparskih ptič nar bolj obvarje. Ker ta ptičica odletavnica ni, tedaj vedno pri nas ostane, in se celo leto z merčesi, njih jajčki in mešički preživí, nam je ona nar bolj koristna, in zatoorej bi bilo prav, da bi jo v naše verte, kakor drugod privadili, ker ona rada blizo ljudi prebiva.

Stéržek, nar manjši evropejska ptičica, se ne more tako množiti, ker ga že vsaka še tako majhna roparca napade in vžuga; je pa tudi priden merčeso-

po šegi svojih očetov in dedov. V sramoto je našimu veku, ki se tako prebrisaniga misli, da spoznanje te škode se še ni vrinilo v glavo vsim, katerim gosence obilno desetino sadja pokončajo! Vse desetine so nam zoperne — le zoper to se ne ganemo!

Ni davno, kar smo v Ljubljanski okolici nekiga kmeta na vertu zapazila, ki je svoje gole sadne drevesa, po gosencah pokončane, žalostno pregledoval; na naše vprašanje, zakaj ni pomladi svojih dreves očistil in gosence pokončal? je odgovoril: „nisim mislil, da se bo ta zlodej tako zaredil“. Na svēt: naj vunder sedaj pokonča, kar je v pajčini nove zalege zapredene, nam nejevoljno odgovori: „ej — saj mi sedaj ne morejo nič več škode storiti“, in se je vernil od nas — morebiti si je še mislil: „škrici iz Ljubljane, kaj vi od tega razumete!“ — Žalostno je, da je več del naših kmetov tako malo podučeni, da ne vedó, da se gosence zapredejo in umešičijo (einpuppen), da potem skorej iz vsakiga mešička metulj (on in ona) zletí, ki o malo dnevih po 200—500 jajčik med skorjo debela in vėj položi — nar raji na sadne drevesa, iz katerih drugo leto spet gosence izlazijo in se tako od leta do leta množijo, in blagoslov božji kmetu, kteriga si po sadjoreji obeta, pokončajo.

Kje pa se zamore mladi kmetiški fant tega naučiti? Od nevednih in nečimernih staršev gotovo ne, ker sami od tega nič ne vedó, ali so saj preleni, da bi to po vrednosti porajali. In tako pridemo spet le na šole, kjer se zamore ta nauk mladini tako globoko v glavo in serce vtisniti, da ga nikdar pozabila ne bo. Žali bog! da je v naših ljudskih šolah naravoznastvo dosihmal tako zanemarjeno bilo. Pa kaj? ker tudi učitelji v pripravljalnih šolah se sami tega učili niso! Kamor se ozremo, zadenemo le na potrebo dobrih šol — šol za vsakdanje življenje! Nočemo pa tudi tukaj žalovanja ponavljati zastran slabiga plačila deželskih učiteljev! Kako bo revež veselje do šole dobil, ako je večkrat malo boljši plačan, kakor čednik!

Skerb za živež, obleko in več drugih potrebnih reči ga je vedno tērla, in bira (beračvanje) pri kmetih mu je veliko časa in časti kratila. Učitelj mora od srenjčanov neodvisen biti, svoje plačilo naj neposredno iz učbniga zaklada dobiva, in k temu naj srenjčani, po razmeri družiga davka, svoj donesek plačujejo; in kdor nobeniga davka ne plača, naj ravno tako tudi svoj božjak, kteri naj se po postavi prerajta, donese. Tako je v drugih izobraženih državah, in učitelj je častena in zares časti vredna oseba v srenji; tako bomo tudi mi boljši učitelje in boljši ljudske šole dobili.

(Konec sledí.)

Pomenki in sklepi

zboru kmetijskiga podružnice Kamniške.

(Konec.)

Ker v okolici Kamniški izučeniga kovača manjka, ki bi znal zdrave in bolne kopita umetno podkovati in ozdravljati, je bilo sklenjeno: prihodnje šolsko leto prebrisaniga kovaškiga mladenca Antona Ipavca iz Most na stroške Kamniške podružnice v Ljubljansko podkovijsko učilnico poslati, proti tem, da bo po dokončanim uku se v Kamniku vselil. Drugo leto bo poslala družiga in tako naprej, dokler ta podružnica ne bo na več krajih prevedena z umnimi kovači *).

Razujzdano polastenje služnih pravic (servitutov) v gojzih in na senožetih spodkopuje kmetijstvo od dneva do dneva huji. Ker se s tem očividna škoda občinstvu godí, brez da bi posamesnemu polastencu ravno veliko

*) Velike hvale vredna lotitev — mnogim soseskam v prid!

dobička doneslo, je bil odbor izvoljen, ki ima to škodljivo napako razjasniti in do prihodnjiga zboru pismo napraviti, s kterim naj bi kmetijska družba ministerstvo prosila, da naj se zemljiša kmalo te nadloge rešijo, da se tistim, ki skažejo gotove služne pravice, njih pravice odškodvajo, lastniku pa potem lastnina izroči. (Ni skoraj želje, ki bi bila od toliko strani in že večkrat razodeta, kakor je ta, vunder še vedno pomoči ni! Vred.)

Gosp. fajmošter Dolinar v Št. Martinu v Tuhinski dolini je popisal letošnjo letino, stan kmetijstva in kmetovanje sploh v ti dolini. Težavam in revam pomagati, je bilo sklenjeno, njih vzroke natanjko preiskati, in se v prihodnim zboru o pripomočkih pogovoriti.

Namest g. Janeza Debevca je bil g. Luka Rotar enoglasno za odbornika podružnice in pisatelja izvoljen.

Somnji so bili letošnji večidel slabi; denarne zadeve in revšina kmetov, ki so si mogli letos žita kupovati, so bili vzroki slabe kupčije spoznani.

Pridni sadjorejic Balant Kočar iz Tujnic je prejel iz rok g. kantonskiga poglavarja sreberno svetinjo kmetijske družbe.

Národske staríce.

Trinajsti list.

Ljubi moj Jože!

Dolgo Ti že nisim pisal o narodskih staricah. Pretergano nit danes sopet povzamem.

Dozdaj sim Ti iz zemljopisnih imen pravil, da so bili Vindi slavjanski narod. Danes naj Ti pa govorim, kaj starodavni pisatelji o jeziku Vendov ali Vindov govoré. Menander pravi o Kapatočji in Plemenii, kjer so Vindi stanovali, ko so bili še v Asii, da vse Kapatočje ob reki Halys za Plemenijo dvoji jezik govorí; greškiga in plemenskiga. Da so plemenskiga imena in besede slavjanske, smo že vidili. Ostané mi še opomniti, da Menander plemenski jezik naravnost loči od greškiga. Vendi torej niso greško govorili. Strabon pri imenu mesta Skepsis, ki je na Trojanskim bilo, pravi: Imé Skepsis je imelo to mesto zato, ker se je od tod jako delječ vidilo, in dalje pristavi opombo za celo malo Azijo veljavno, namreč: „Če so divjaške imena takratnih časov iz greškiga razlagati.“ V Malej Azii je bilo torej veliko imen divjaških, to je, negreških. Ko so bili Veneti v Evropi, pravi od njih Polybi: „Veneti so imeli drugakšen jezik kot Gali.“ Ko bi bili Veneti dalje latinsko govorili, bi bil eden ali drugi pisatelj to na ravnost povedal; saj latinšina, od kar je na svetu, ni tako neznana, da bi je ne bili nad Venedi spoznali, ali da bi je ne bili vedili imenovati. Rimski pisatelji dalje nikoli ne govoré od Venedov, da bi bili Germani, in vender so nekteri rimski pisatelji toliko od germanskiga slišali, da so vedili Germane od družih ločiti. Tacit je od Osov, ki so bili v današnji Silezii, vedil, da niso Germani, zato ker so panonski jezik govorili. Veliko lože bi bili Rimljane sosesnje Venete spoznali za Germane, če bi to bili. Da Venedi ali Vendi niso nemško govorili, se iz tega kaže, ker so jih Nemci od nekdanj od sebe ločili, in pod Venedi posebno ljudstvo razumeli. Nekdanji italijanski Veneti so nemšino ptuji jezik imenovali; od tod je italijanska beseda tudesca, tudesco ali po današnje tedesca, tedesco („la lingua tedesca“ ali po nekdanje „la lingua tudesca, to je, tudejski, tujski, tudi, tuji jezik.“) Od Karlina Veliciga se bere, da je govoril „la lingua tudesca.“ Iz dozda rečeniga se kaže, da Venedi niso govorili ne greško, ne latinsko, ne galsko, ne germansko, ne nemško. Kteriga naroda so bili nekdanji Venedi, nam pokaže naš